

УДК 811.161.2'282:821.161.2.09Павл(045)

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.2.2025.346989>Тетяна Тищенко* , Ніка Кухаренко**

ДІАЛЕКТИЗМИ У ЗБІРЦІ «БРАТ ПРИЇДЖАВ» ОЛЬГИ ПАВЛЕНКО

У статті проаналізовано фонетичні та морфологічні діалектизми, ужиті у збірці «Брат приїжджав» Ольги Павленко.

Зауважено, що діалектизми різних мовних рівнів, які функціують у текстах творів, не потребують пояснення, оскільки цілком зрозумілі з контексту, і відображають сучасний стан говірки с. Бабанка Уманського району Черкаської області.

Послідовне вживання фонетичних та морфологічних діалектизмів у мовленні персонажів, рідше – в авторському, засвідчує статистику багатьох мовних явищ у говірці с. Бабанка і підтверджене дослідниками східноpodільських говірок в описових та лексикографічних працях.

Ключові слова: східноpodільська говірка, Ольга Павленко, діалектизми в художньому тексті, збірка «Брат приїжджав», фонетичні діалектизми, морфологічні діалектизми, лексичні діалектизми.

Tyshchenko Tetiana, Kukharenko Nika. Dialectisms in Olha Pavlenko's collection «Brother came to visit».

The article draws attention to the importance of studying the use of dialectisms and their function in fiction. It notes that Ukrainian linguistics has made significant progress in studying the dialectal features of individual dialects represented in the works of Ukrainian writers. Writers of previous centuries introduced regional words into their texts to establish them in the literary language, while contemporary writers use dialectisms to record the richness of dialects and preserve them for future generations. The phonetic and morphological dialectisms used in Olha Pavlenko's collection «Brother came to visit» have been analysed. It is noted that the dialectisms of different linguistic levels that function in the texts of O. Pavlenko's works do not require explanation, as they are entirely understandable from the context and reflect the current state of the dialect of the village of Babanka in the Uman district of the Cherkasy oblast. The use of phonetic and morphological dialectisms is observed in the speech of the characters, less often in the author's speech. The consistency with which dialectal units are introduced into the linguistic fabric of the literary text attests to the static nature of many linguistic phenomena in the dialect of the village of Babanka, for example, the use of the prosthetic consonants [r], [b]; the dispalatalised [p]; dispalatalised [t] in verb personal endings; the absence of alternation [t], [d], [z], [c] in verb forms; word stem truncation, metathesis, the absence of differentiation of noun endings according to the declension paradigm, the formation of degrees of comparison of adjectives using the suffix -ішч, etc., and confirmed by researchers of Eastern Podillia dialects in descriptive and lexicographical works. It has been concluded that Olha Pavlenko deliberately introduces lexemes that reflect the phonetic and morphological features of the dialect into the text, while most authors of literary texts introduce lexical and phraseological ones. Dialect words enliven the text and transport the reader into the realm of colloquial speech. The use of dialect forms from Eastern Podillia dialects is a defining feature of Olha Pavlenko's idiolect.

Keywords: Eastern Podillia dialect, Olha Pavlenko, dialectisms in literary texts, collection «Brother came to visit», phonetic dialectisms, morphological dialectisms, lexical dialectisms.

Діалектизми в художньому творі були предметом досліджень багатьох мовознавців. Теоретичні основи вивчення діалектизмів у художній українській літературі, закладені у працях П. Гриценка, І. Матвіяса, С. Єрмоленко, С. Бабич, В. Русанівського, знайшли продовження в прикладних дослідженнях В. Грещука, В. Грещук, О. Зелінської, Т. Тищенко, Ю. Кугай, Л. Пени, О. Ципердюк, А. Старовойт, Г. Гримашевич та ін. (південно-західне наріччя), Г. Гримашевич, О. Кумеди, А. Яворського, Л. Спанатій та ін. (поліське наріччя), І. Ніколаєнко, К. Глуховцевої та ін. (південно-східне наріччя). Усі дослідження діалектизмів у художній літературі можна класифікувати за ареальною належністю автора тексту, за часом написання художнього твору, за функцією діалектизмів у художньому творі, за мовним рівнем діалектного явища, яке використав письменник. На думку науковців, діалектизми допомагають індивідуалізувати персонажів і простір дії, є виразниками мовного колориту та етноестетики.

Діалектне багатство подільського говору представлено у творах письменників XIX століття, зокрема А. Свидницького, С. Руданського, М. Коцюбинського та ін., його докладно описав Б. Коваленко в монографії «Від ідіолекту до літературної мови: Поділля кінця XIX – початку XX століття» [Коваленко, 2020].

Сучасне східноpodільське слово Ольга Павленко представляє у збірках «Мальви на причілку», «Кого Бог любить», «Брат приїжджав». Діалектні риси східноpodільських говірок, репрезентовані у збірках «Мальви на причілку» та «Кого Бог любить», уже були предметом вивчення Т. Тищенко [Тищенко 2024], діалектні слова в оповіданнях зі збірки «Мальви на причілку» досліджували І. Алаєва

* **Тетяна Тищенко**, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Україна); e-mail: ttm1609@ukr.net.

** **Ніка Кухаренко**, викладач-стажист кафедри прикладної лінгвістики, зарубіжної літератури та журналістики Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Україна); e-mail: teslabronwhamilton@gmail.com.

та О. Притула [Алаєва 2012], особливості східноpodільської говірки в окремих оповіданнях збірки «Кого Бог любить» описала О. Лимар [Лимар 2014].

Т. Тищенко, проаналізувавши фонетичні та морфологічні особливості діалектних слів, зауважила, що «східноpodільська говірка є окремим персонажем у збірках оповідань Ольги Павленко “Мальви на причілку” та “Кого Бог любить”, це вона (говірка) творить мовний портрет жителів села Бабанка Уманського району Черкаської області, передає ментальність її носіїв, створює ситуацію, коли читач відчуває себе односельцем персонажів й активним учасником подій, описаних в оповіданнях, чи їх спостерігачем» [Тищенко 2024, с. 133]. О. Лимар зауважує, що східноpodільська діалектна лексика у творах Ольги Павленко є тим мовним засобом, який надає художнім текстам особливого колориту, виконує вагомий експресивну функцію, позначена стилістичною вмотивованістю, є помітним і повноцінним компонентом мови художнього твору [Лимар 2014, с. 133].

Книга «Брат приїжджав» – третя, у якій авторка розповідає про життя рідного села. «Деякі з героїв цієї книжки вже знайомі читачам. <...> За цей час одні з них постаріли чи відійшли «додому», другі підросли, треті подорослішали, четверті тільки-но з'явилися на сторінках» [Павленко 2020, с. 3]. У передмові до збірки донька авторки, член Спілки письменників України Марина Павленко, готуючи читача до сприйняття оповідань, зауважила, що в книжці герої діють у звичних і непередбачуваних умовах і чується різна мова: «учителі заговорять літературною мовою, кримці та донеччани – російською, уражені комплексом меншовартості актори та журналісти – “генетично модифікованою”, на фоні якої мало не музикою зазвучить не тільки неповторна “гуманська говірка”, а й звичайний суржик пересічних героїв» [Павленко 2020, с. 4]. Представлення «гуманської говірки» у збірці оповідань «Брат приїжджав» ще не було об'єктом вивчення мовознавців, що і визначає актуальність нашого дослідження.

Мета статті – виявити та системно описати діалектні особливості східноpodільської говірки села Бабанка Уманського району Черкаської області на фонетичному та морфологічному рівнях, уведені Ольгою Павленко в збірку оповідань «Брат приїжджав».

У наукових студіях функціонування діалектизмів у художніх творах представлено переважно лексичними діалектизмами, проте дослідження особливостей різних структурних рівнів діалектних слів дає комплексне уявлення про говірку, яку використовує автор. Звернемо увагу передусім на фонетичні та морфологічні риси східноpodільських діалектизмів у збірці Ольги Павленко.

Фонетичні риси. Особливості вокалізму говірки с. Бабанка слабо виражені в текстах оповідань збірки «Брат приїжджав». «Укання», характерного для подільського говору південно-західного наріччя, у збірці не виявлено. Дослідники східноpodільських говірок зауважували, що ці говірки є маргінальними стосовно подільського говору. Як відомо, на маргінесах говору явища, активні в його ядрі, затухають. У перехідних говірках між подільським і середньонаддніпрянським говорами, якими є східноpodільські говірки, витворюються явища, не характерні для обох із контактних говорів. Крім того, говірка, для якої характерне «укання», чинить опір середньонаддніпрянському «аканню». Фонема [y] реалізується звуком [o] в лексемі *бомага*: *Проте і в нього туалетна бомага щезала* (Павленко, с. 126).

Голосний [e] обнижується до [a], наприклад, у лексемі *паняйте* ‘пеняйте’: *Ну то паняйте на себе, як переловлю всіх по одному* (Павленко, с. 75).

Голосний [и] іноді переходить в [y], наприклад, у лексемі *мушійка* ‘мишійка’: *Гості гостями, а мушійка як з води росте* (Павленко, с. 26).

Для східноpodільських говірок характерне вживання протетичних приголосних – явище, яке фіксують діалектологи на всьому обширі південно-західного наріччя. Зауважимо, що для східноpodільських говірок найбільш уживаним і послідовним є протетичний [г], рідше – [в] та [й] [Тищенко 2024]. Послідовне використання Ольгою Павленко протетичного приголосного [г] засвідчує, що ця риса є статичною, оскільки вживається в сучасній уманській¹ говірці: *Ну, може, в Гумань поїхала* (Павленко, с. 24); *Вона з ним і спит, і гобідає* (Павленко, с. 27); *Якось мій гонук дивився на неї, дивився, а тоді такого шикарного комплімента видав* (Павленко, с. 28); *А перед гочима слоїк на вікні, а в нім гоїрочки тільки протнулись* (Павленко, с. 44); *А Насті «судьба» і досі очі муляє в їдному ж гобійсті* (Павленко, с. 50); *Колись молодиці гочей не зводили, тепер і баби не дивляться* (Павленко, с. 28); *Після того сидів під ворітьми гобістяний і плакав* (Павленко, с. 51). Зауважимо, що протетичні приголосні прикривають голосні [y], [o], рідше [і], в останньому випадку [і] після [г] переходить в [и]: *гиминини*: *Колись так і на вісіля, й на гиминини бажали* (Павленко, с. 30); *Хтіла вас на гиминини закликати, а нема на що* (Павленко, с. 51); *гинчим разом* (Павленко, с. 50); *Тітко, скажіт дідові, хай*

¹ Тут і далі маємо на увазі говірки сіл Уманського району Черкаської області.

іде забирає ваше добро! І **гинчим** сусідам хай перекаже! І ближчим, і дальшим – на всіх вистачит (Павленко, с. 137); *Не, Санько, відсунь цю дурійку і марш до роботи, **гиначе** тобі хана* (Павленко, с. 44).

Протетичний [в] зафіксовано тричі в лексемі **вакація** ‘акація’: *Це ж вакація, – нахабно кидає Люда* (Павленко, с. 100); *Ти ж помниш, як я свою **вакацію** різала* (Павленко, с. 99).

Для сучасних східноpodільських говірок характерна відсутність кореляції [p] : [p’]. Таке явище дослідники говірок Східного Поділля спостерігали в 2 половині ХХ століття, що зафіксовано в «Атласі української мови» (АУМ I, к. 127, 128), і в першій чверті ХХІ століття, що засвідчує статистику цього фонетичного явища: *Що смирна вона. Буває пошуткою з кимось – мало гочей не **видрапають*** (Павленко, с. 27); *І хазяйка, і красавица, і спотрсменка: з сапою по **градках**, як метеор, бігає* (Павленко, с. 26); *по бабській часті кругом **порадок*** (Павленко, с. 28); *Бо хіба вони п’ють не з радості або не з **гора**?* (Павленко, с. 44); *І побіг **рабця** гонити* (Павленко, с. 127); ***Бурачиха**, бражка, біоміцин, плодоговигідне – все одно медя* (Павленко, с. 46); *Сапала, **повірала**, збирала його* (Павленко, с. 134).

Диспалаталізація [т’] у дієслівних формах 3 особи однини та множини теперішнього та майбутнього часів дійсного способу – діалектна риса, яку авторка використовує послідовно: *Ранче боялись, коли молодята похорон **здибають*** (Павленко, с. 15); *І я наче в Бога за пазухою: тихо, й тепло, і мухи не **кусають*** (Павленко, с. 26); *Не роздумуй, бо **перехватят*** (Павленко, с. 29); *На похиле дерево і кози **скачут*** (Павленко, с. 97); *Воно ж таке невсипує, таке дбайливе, **пташит, пташит, пташит і пташит*** (Павленко, с. 134); *Тітко, **скажіт** дідові, хай іде забирає ваше добро! І гинчим сусідам хай перекаже! І ближчим, і дальшим – на всіх **вистачит*** (Павленко, с. 137); *Шинкар п’яницю теж **любит**, а дочки за нього не **дасть*** (Павленко, с. 43). Останній приклад засвідчує, що в сучасній бабанській говірці функціонують паралельно варіанти з м’яким і з диспалаталізованим звуком в особових закінченнях дієслів.

Не відбувається чергування передньоязикових приголосних у дієслівних формах, зокрема:

- у 1 особі однини теперішнього часу: ***Виходю**, а дядько вже під стовпом лягли* (Павленко, с. 48); ***Виходю** – й сліду не стало* (Павленко, с. 127); *Та я ж не задурно. **Заплатю** тобі* (Павленко, с. 93); *То все, що покрав, поклади на місце, бо **посадю*** (Павленко, с. 137);
- у дієсловах минулого часу: *Слухай, ти на другий раз носи по дві пляшки, щоб тебе набік не **перекосювало*** (Павленко, с. 52),
- у пасивних дієприкметниках: *Якось **заявився вгасяний** і впав під літньою кухнею* (Павленко, с. 48).

На таку рису подільських говірок звернув увагу і С. Бевзенко, який зауважив, що «у подільських говірках, у східній частині південно-волинських (на Житомирщині) і в сусідніх із ними південно-східних і деяких поліських говірках (на Київщині, Черкащині) досить широко знані форми дієприкметників із заміною передсуфіксального звука [е] назвук [а]» [Бевзенко 1980, с. 146]. На нашу думку, це засвідчує тяглість мовного явища, а використання його Ольгою Павленко у збірці – постійну рису східноpodільських говірок.

Дослідники східноpodільських говірок Г. Березовська [Березовська 2011], Л. Поліщук [Поліщук 2015], О. Оскірко [Оскірко 2019] зауважують, що лексика системно демонструє реалізацію фонемі [ф] у словах іншомовного походження звукосполученням [хв]. Таке явище спостерігаємо і в сучасній бабанській говірці О. Павленко: *А думки все біля **бухвета** крутяться* (Павленко, с. 43); *Вилазьте, бо **штрахвую*** (Павленко, с. 75); *І не просто коло **бухвета** – коло останньої сороківочки, що в ньому схована* (Павленко, с. 43); *І думка знай в **бухветі** коло «цуцика» в’ється* (Павленко, с. 44); *Я, канешно, ізвіняюсь, но це в нього **хвамілія** така* (Павленко, с. 105).

У східноpodільських говірках у лексемі **хазяїн** для вираження вищого ступеня хазяйновитості звук [з’] передається афrikатою [дз’]: *Аж п’ятого дня став із себе **хадзяїна** корчити* (Павленко, с. 49).

Сполука фонем [вм] + [й] у східноpodільських говірках реалізована звукосполученням [вл’]. Таке явище спостерігаємо і в молодшого покоління саме у слові **здоровля**. Цю давню рису східноpodільських говірок відроджує молоде покоління в бажальній формулі: *бажаю віка і **здоровля***. Послідовно в тексті оповідань досліджуваної збірки авторка цю лексему вживає саме в такому фонетичному варіанті: *Бога, сім’ю, **здоровля** – всьо на оковиту проміняв* (Павленко, с. 45).

Сполука фонем [м] + [й], як і в решті говірок південно-західного наріччя, передана звукосполученням [мн]: *землею закидав, огрядку зламав, лавочку з **мнясом** вирвав* (Павленко, с. 46).

У східноpodільських говірках дослідники спостерігають явища мовної економії, що проявляються у скороченні окремих початкових приголосних чи цілих складів приголосних у кінці слова чи в середині. В оповіданнях О. Павленко зафіксовано такі форми, наприклад, як *запросив Івана і **Митра** на вино* (Павленко, с. 46); *Це вже **тра** зовсім опуститись, а він же в мене нормальний* (Павленко, с. 47); *Бо ж **сьодня** празник* (Павленко, с. 52); ***Хтіла** вас на гиминини закликати, а нема на що*

(Павленко, с. 51); *Ну, нічо, всьо одно трохи відвела душу* (Павленко, с. 101). Такі форми характерні для сучасної говірки с. Бабанка Уманського району, свідченням чого є послідовне використання авторкою усічених форм *тра* (треба), *хтіти* (хотіти), *сьодня* (сьогодні), *чо* (чого) в мовленні персонажів багатьох оповідань збірки.

Для східноpodільських говірок характерне явище метатези в лексемі *криниця* – *кирниця*: *Я з сусідкою балакаю коло кирниці, а воно гукає: «Доки тими язиками лапати? Гайда в літній кухні масти»* (Павленко, с. 49). На таку рису подільських говірок у складі південно-західного наріччя звертав увагу С. Бевзенко, зауважуючи, що форма *кирниці*, *керниці* відома переважній більшості південно-західних діалектів [Бевзенко 1980, с. 80].

Для літературної мови і більшості українських діалектів, зокрема південно-східних і поліських, властиве асимілятивне подвоєння м'яких приголосних фонем іменників на кшталт *зілля*, *життя*, що виникло внаслідок асиміляції [й] до попереднього м'якого приголосного після занепаду слабого редукованого [ь] і відоме також під назвою асимілятивне подовження звуків. С. Бевзенко зауважував, що в південно-західних діалектах сталося стягнення цих приголосних [Бевзенко 1980, с. 84]. В оповіданнях О. Павленко простежено таку рису в східноpodільських говірках, зокрема, в лексемі *вісіля*: *Будь здорова, як корова і багата, як земля. Колись так і на вісіля, й на гиминини бажали* (Павленко, с. 30).

Морфологічні особливості. С. Бевзенко зауважував, що «різноманітність діалектних відмінностей на рівні морфології може бути зведена до двох різновидів: 1) відмінності, зумовлені особливостями фонетики місцевих діалектів; 2) відмінності, зумовлені різними напрямками граматичної аналогії (індукції), що проявились в історії українських діалектів. У багатьох випадках діалектні форми можуть розрізнятися фонетично й тоді, коли на їх оформлення діяли або діють й інші чинники» [Бевзенко 1980, с. 87]. Отож морфологічні особливості східноpodільських говірок розглядаємо за частинами мови з увагою до фонетичних і словотвірних особливостей.

Іменники жіночого та чоловічого родів в орудному відмінку однини у східноpodільських говірках мовці не диференціюють на групи, усі групи (тверда, м'яка, мішана) набувають закінчень твердої групи *-ою* (жіночий рід): *Оно хтів дружяку Митра з Вальою обкрутити* (Павленко, с. 24); *Якось заявився вгасяний і впав під літньою кухньою* (Павленко, с. 48); *Хоч би з якоюсь хвойдою не зв'язався – доцьою того Пташечки, хоч би* (Павленко, с. 128); *Не дурно прозвали Бісицьою* (Павленко, с. 45), та *-ом* (чоловічий рід): *А тоді я почула, що то на добро: новій сім'ї покійний мовби янголом-хранителем стає* (Павленко, с. 15); *Носилась-носила із бутльом, як дурний зі ступою, не знала, де сховати, щоб той рудий чорт не винюхав* (Павленко, с. 51); *А перед дощом у мою полуницю вскочила* (Павленко, с. 99); *Зробила морду кирничом* (Павленко, с. 99).

Для східноpodільських говірок до цього часу характерне вживання давніх закінчень двоїни для іменників жіночого та середнього роду в називному відмінку при числівнику *два*, що зафіксовано у збірці О. Павленко: *Ми, дружба з дружкою, кількоро гостей, дві парі сватів* (Павленко, с. 11).

У східноpodільських говірках прикметники виявляють діалектні риси в утворенні ступенів порівняння, зокрема для утворення форм вищого і найвищого ступенів порівняння використовують суфікси *-ишч-* та *-ч-*, наприклад *добріший, інтересніший: Найінтереснішою я не бачила* (Павленко, с. 9); *Мені про мою красу Іванів онук шикарнючого комплімента сказав* (Павленко, с. 34); *Тільки ж вам крадяне добріще* (Павленко, с. 100); *Бо папі-мамі чуже смачніше* (Павленко, с. 99); *Бо ж розумнючі* (Павленко, с. 124); *Коли моя Насташка була молодча* (Павленко, с. 30).

У сучасних східноpodільських говірках значна частина мовців традиційно використовує слово *самих* замість префікса *най-*, утворюючи ступінь порівняння прикметника. У збірці Ольги Павленко персонажі так само його використовують: *І яких дров самих луччих* (Павленко, с. 93).

Діалектні риси займенників східноpodільських говірок в оповіданнях збірки «Брат приїжджав» представлені на фонетичному та словотвірному рівнях, зокрема вказівні і присвійні займенники в непрямих відмінках зазнають усічення закінчення, напр.: *І те, відки у твою тину вакацієві стовпці взялись* (Павленко, с. 100); *Не зараз, бабо, ще свому ради не дав* (Павленко, с. 93); *Цей сторінки татової біографії Зоя з Сергійком не знали ще* (Павленко, с. 9); *Вспінете до свОї корови ! Гайда за стил* (Павленко, с. 8).

Спостережено подовження закінчень вказівних та означальних займенників у непрямих відмінках за рахунок використання частинки *-го*: *А ну цюго – іншу розрізує* (Павленко, с. 102); *Чую: грає вступ до оцеїго* (Павленко, с. 19); *Жінка побачила ту руїну, – такимого слізьми плакала* (Павленко, с. 46); *І цяго націоналістка* (Павленко, с. 86).

Числівники у східноpodільських говірках зазвичай зберігають незначну кількість діалектних рис. Цю особливість пояснюємо тим, що числівники – це граматичний, кількісно обмежений клас слів, який

історично сформувався в українській мові та успадкував діалектні особливості, тому тенденція до їх збереження є високою. У збірці Ольги Павленко зафіксовано неозначено-кількісний числівник *кількоро*: *Ми, дружба з дружою, кількоро гостей, дві парі сватів* (Павленко, с. 11); фонетичний варіант числівника *п'ятнадцять* – *п'ятнайцять*: *Дівуля! П'ятнайцять год!* (Павленко, с. 92). У більшості говірок південно-західного наріччя, до яких належать східноpodільські говірки, відомий числівник *штири*, очевидно, позначений впливом польської мови: *Вона ж як вершу роззявит, як почне гнути у штири поверхи! Твоє ніколи зверху не буде* (Павленко, с. 98).

Дієслово і його форми найбільше відображають діалектні риси східноpodільських говірок, зокрема у 2 особі множини дієслів особове закінчення редукується до *-ом*, *-ем*: *Петляєм дорогою, мов зайці, калюжі минаєм* (Павленко, с. 11); *Бачим картину: цілий куток у хрещеної на тину завис* (Павленко, с. 12); *Трубим, як зайці* (Павленко, с. 75); *Все так само: або ждем, або доганяєм* (Павленко, с. 28); *Твою хату продамо, за ті гроші мою перекриєм* (Павленко, с. 25); *Це ще побачим, чи добрий* (Павленко, с. 81); *Залазим обережно й скраєчку – в новенькому ж* (Павленко, с. 75). У наказовому способі дієслова звук [і] в закритому складі закінчення переходить в [о] після м'якого приголосного [д']: *Ану ходьом у теплі посидимо* (Павленко, с. 52). Крім того, дієслова послідовно в особових формах зберігають фонетичні риси, про які ми зазначили вище.

Пасивні дієприкметники, а від них і безособові дієслова на *-но*, *-то* послідовно утворюються за допомогою афікса *-ан-*: *зробляний, насаджаний, повісяний* тощо: *Тамо над ядром ціла сотка насаджана* (Павленко, с. 125); *Теж прибраний, теж рукава й штаньки закотяні* – *мама теж на базарі була* (Павленко, с. 75).

Діалектні риси східноpodільських говірок передають відприкметникові адвербіативи: *лучче, ранче, їднаково* (ступенювання прикметників за допомогою афікса *-ч-*): *Лучче б убили, Захарівна* (Павленко, с. 97); *Ранче боялись, коли молодята похорон здибают* (Павленко, с. 15); прикритий голосний протетичним [й]: *Ой, наче їм не їднаково, чим памороки забити* (Павленко, с. 46).

У східноpodільських говірках прислівники місця *куди*, *сюди*, *туди* для реалізації напрямку руху функціують у формах *тудою*, *кудою*, *сюдою*: *А кудюю вертались? Тудою само?* (Павленко, с. 13); *А дірку під ворітьми, кудюю птиця заходила, закладає широкою дошкою* (Павленко, с. 90).

Прислівник місця *там* функціює в різних варіантах: перед наступним словом, перший склад якого починається приголосним, прислівник *там* зберігає голосний [о] давнього суфікса *-амо*: *Тамо над ядром ціла сотка насаджана* (Павленко, с. 125).

У прислівнику *видно* у східноpodільських говірках відбувається субституція приголосних [н] – [к]: *видко: Видко, вас Гордій береже, бо золотий чоловік був* (Павленко, с. 15).

Діалектні риси службових частин мови майже не представлені у збірці «Брат приїжджав». Зафіксовано лише діалектну форму частки тільки – *тільки*: *Я колись тільки на полі крала, в колгоспі* (Павленко, с. 134).

Отже, Ольга Павленко вводить у канву художнього тексту типові східноpodільські діалектні риси. Говіркою мовлять переважно персонажі оповідань. Як і в попередніх збірках, авторка відображає такі діалектні риси говірки села Бабанка Уманського району Черкаської області: зникнення кореляції [р] : [р'], диспалаталізація [т'] у дієслівних формах, протетичні приголосні [г], [й] перед голосними [у], [о], [и], сполуки [мн'], [вл'] на місці [мй], [вй], реалізація фонемі [ф] звукосполукою [хв], метатеза [ри] – [ир], стягнення подовжених приголосних, усічення основ слів, відсутність диференціації закінчень іменників відповідно до парадигми відмінювання, утворення ступенів порівняння прикметників за допомогою суфікса *-ишч* тощо і підтверджене дослідниками східноpodільських говірок в описових і лексикографічних працях.

Ольга Павленко свідомо вводить у текст лексеми, які відображають фонетичні й морфологічні риси говірки, тоді, коли більшість авторів художніх текстів вводять лексичні та фразеологічні. Діалектні слова оживлюють текст, виносять читача у стихію народної розмовної мови. Визначальною рисою ідіостилу Ольги Павленко є використання діалектних форм східноpodільських говірок.

Перспективою є вивчення лексико-семантичних груп діалектизмів у збірці Ольги Павленко «Брат приїжджав».

ДЖЕРЕЛА

АУМ – *Атлас української мови* (1984–2001). У 3 т. Київ.
Павленко – Павленко, О. (2020). *Брат приїжджав*. Черкаси, 600 с.

ЛІТЕРАТУРА

Алаєва, І. і Прутула О. (2012). Східноpodільська говірка у творах Ольги Павленко. *Філологічні студії*, 10, с. 226–231.
Бевзенко, С. П. (1980). *Українська діалектологія*. Київ, 216–218.

- Березовська, Г. Г. (2011). *Структурна організація та географія назв традиційного одягу та прикрас у східноpodільських говірках*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01. Київ, 393 с.
- Коваленко, Б. (2020). *Від ідіолекту до літературної мови: Поділля кінця XIX – початку XX ст.* Кам'янець-Подільський, 392 с.
- Лимар, О. (2014). Східноpodільська говірка у творах Ольги Павленко. *Філологічні студії*, 12/3, 256–261.
- Оскірко, О. П. (2019). *Назви їжі та напоїв у східноpodільських говірках*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01. Черкаси, 397 с.
- Павленко, М. (2020). Замість передмови [У]: Павленко, О. (2020). *Брат приїжджав*. Черкаси, 3–4.
- Поліщук, Л. Б. (2015). *Структурна організація та географія назв традиційного будівництва в східноpodільських говірках*. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01. Вінниця, 425 с.
- Тищенко, Т. М. (2024). Східноpodільська говірка в збірках Ольги Павленко «Мальви на причілку» та «Кого Бог любить». URL: <http://philology.visnyk.zu.edu.ua/article/view/304957/296725> (дата запиту: 19.10.2025).

REFERENCES

- Alaieva, I. i Prytula, O. (2012). Skhidnopodilska hovirka u tvorakh Olhy Pavlenko [The Eastern Podillia dialect in the works of Olha Pavlenko]. [U:] *Filolohichni studii*, 10, 226–231. (in Ukrainian)
- Bevzenko, S. P. (1980). *Ukrainska dialektolohiia* [Ukrainian dialectology]. Kyiv, 216–218. (in Ukrainian)
- Berezovska, H. H. (2011). *Strukturna orhanizatsiia ta heohrafiia nazv tradytsiinoho odiahu ta prykras u skhidnopodilskykh hovirkakh* [Structural organisation and geography of names of traditional clothing and jewellery in Eastern Podillia dialects]. Dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.01. Kyiv, 393 s. (in Ukrainian)
- Kovalenko, B. (2020). *Vid idiolektu do literaturnoi movy: Podillia kintsia XIX – pochatku XX st.* [From idiolect to literary language: Podillia in the late 19th – early 20th centuries]. Kamianets-Podilskyi, 392 s. (in Ukrainian)
- Lymar, O. (2014). Skhidnopodilska hovirka u tvorakh Olhy Pavlenko [The Eastern Podillia dialect in the works of Olha Pavlenko]. *Filolohichni studii*, 12/3, 256–261. (in Ukrainian)
- Oskyrko, O. P. (2019). *Nazvy yizhi ta napoiv u skhidnopodilskykh hovirkakh* [Names of food and drinks in Eastern Podillia dialects]. Dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.01. Cherkasy, 2019. 397 s. (in Ukrainian)
- Pavlenko, M. (2020). *Zamist peredmovy* [Instead of a preface] [U]: Pavlenko, O. (2020). *Brat pryizhdzhav*. Cherkasy, 3–4. (in Ukrainian)
- Polishchuk, L. B. (2015). *Strukturna orhanizatsiia ta heohrafiia nazv tradytsiinoho budivnytstva v skhidnopodilskykh hovirkakh* [Structural organization and geography of names of traditional buildings in Eastern Podillia dialects]. Dys. ... kand. filol. nauk. 10.02.01. Vinnytsia, 425 s. (in Ukrainian)
- Tyshchenko, T. M. (2024). Skhidnopodilska hovirka v zbirkakh Olhy Pavlenko «Malvy na prychilku» ta «Koho Boh liubyt» [East Podillya dialect in the collections of Olha Pavlenko «Malvy na prychilku» and «Whom God loves»]. URL: <http://philology.visnyk.zu.edu.ua/article/view/304957/296725> (data zapytu: 19.10.2025). (in Ukrainian)

Подано до редакції 20.10.2025 року
Прийнято до друку 18.11.2025 року